
Geen grenzen aan de groei: de Belgische syndicalisatiegraad in de jaren 2000

Faniel, J. & Vandaele, K., 2012. Implantation syndicale et taux de syndicalisation (2000-2010), *Courrier hebdomadaire*, n°2146-2147, 63p.

Aan het begin van de eenentwintigste eeuw daalt de syndicalisatiegraad in heel Europa. Héél Europa? Nee, een klein landje blijft (moedig) weerstand bieden aan deze trend. Het aantal vakbondsleden blijft toenemen in België. Dit geldt voor de drie representatieve vakbondsorganisaties. En, sterker nog, het ledental houdt minstens gelijke tred met de stijging van de 'afhankelijke' beroepsbevolking. De syndicalisatiegraad loopt dan ook verder op. Deze bijdrage analyseert de ledencijfers tussen 2001 en 2010 in detail.

Geen enkele overheidsinstantie houdt de vakbondsledencijfers bij in België: niet de Algemene directie Statistiek en Economische informatie van de Federale Overheidsdienst (FOD) Economie, noch de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg of een andere regionale of federale instantie. Wel zijn er (Europese) steekproeven die het vakbondslidmaatschap in verband brengen met demografische, sectorale of andere variabelen. Maar voor gedetailleerde gegevens en continue data zijn vakbonden de eersterangsbron. Deze bijdrage geeft een overzicht van de evolutie van ledencijfers van de 'representatieve vakorganisaties' sinds 2001: het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV), de Algemene Centrale van Liberale Vakbonden in België (ACLVB) en het Algemeen Christelijk Vakverbond van België (ACV). Categorale of onafhankelijke vakbonden, meestal actief in overheidsdiensten, zijn dus niet opgenomen. Het eigenlijke ledenaantal van de Belgische vakbonden ligt dus (nog) iets hoger dan hieronder beschreven.

Betrouwbaarheid

Vakbonden hebben elk hun administratieve gewoontes. Zo hebben de ledencijfers betrekking op het jaargemiddelde voor het ABVV en delen de ACLVB en het ACV eindejaarcijfers mee. Ze kunnen ook redenen hebben om hun ledenaantal kunstmatig te verlagen of te verhogen. Historisch onderzoek naar de

ACV-ledencijfers bracht aan het licht dat het ACV het ledenbestand met een zeker percentage opkrikte (Pasture & Mampuy, 1990). Deze ledenopsmuk gebeurde in onderling overleg met het ABVV (Ebertzheim, 1959). Ook de ACLVB-ledencijfers waren opwaarts vertekend via een coëfficiënt. Een reden voor deze Belgische praktijk was de onderlinge wedijver tussen de vakbonden. Een meer vergoelijkende reden was de onregelmatige of vertraagde betaling van het lidgeld, waardoor het werkelijke aantal leden werd onderschat. Enkel de globale 'propagandacoëfficiënt' die het ACV gebruikte, was bekend. De coëfficiënt varieerde in de tijd en per vakbond. Aanvankelijk werd het ACV-ledenaantal met globaal 20% verhoogd. Uit de interne ledencijfers van het ACV bleek dat dit percentage werd afgebouwd en schommelde rond de 15% vanaf de jaren tachtig.

De gevolgen van het coëfficiëntiegebruik moeten niet worden overschat: op lange termijn valt de globale ledenevolutie er nauwelijks mee te maskeren.

Sinds het administratieve verslag over de periode 2002-2005 ziet het ACV af van het gebruik van de coëfficiënt (ACV, 2005). Vandaag kan het ledenaantal immers (vrij) exact worden bepaald. Dat de coëfficiënt de vakbonden in een negatief daglicht stelt, verklaart wellicht ook de ACV-beslissing. Door deze beslissing treedt er een breukmoment op in de ACV-ledenreeks, althans in de publiek bekendgemaakte cijfers: in 1999 zijn er officieel nog 1 641 845 leden, terwijl dit daalt tot 1 462 672 leden het jaar erna. De grote knik in de ledencijfers in 2000 is dus niet het gevolg van een groot ledenverlies, maar van het stopzetten van de correctiecoëfficiënt.

De ACLVB-ledenreeks vertoont geen dergelijke cijferknik. Naar eigen zeggen bouwde de ACLVB wel gestaag het gebruik van de coëfficiënt af sinds het begin van de jaren negentig. Dit kan verklaren waarom de ACLVB syndicaal terrein verliest tegenover de andere confederaties in dat decennium, terwijl de ACLVB er wel duidelijk sterker op vooruitgaat in de sociale verkiezingen dan de ledengroei doet vermoeden. Ook in de ABVV-cijfers komt er geen breuk voor. Een opvallende afwijking tussen de ledengroei en de uitslag voor de sociale verkiezingen is er evenmin. Het is daarom zeer plausibel dat het ABVV vandaag nog steeds een correctiecoëfficiënt toepast. Deze coëfficiënt is niet bekend. Onderzoekers, zoals Jelle Visser, een internationale

en Europese autoriteit wat vakbondsledencijfers betreft, past daarom de ACV-coëfficiënt toe op het ABVV. Visser (2011) schat die correctiecoëfficiënt op 12,97%.¹ Doordat de gecorrigeerde en reële ledencijfers publiek bekend zijn voor het ACV vanaf 2000 tot 2004 kan de correctiecoëfficiënt worden berekend. De laatst bekende ACV-coëfficiënt ligt op 11,4% (in 2004). Deze (conservatieve) schatting wordt ook hier toegepast voor het ABVV; dit percentage wordt constant gehouden voor de hele periode (2001-2010). Met andere woorden: deze gecorrigeerde raming van de ABVV-cijfers medeert in belangrijke mate de vergelijking met de ledengegevens van de andere confederaties.

De ledencijfers

Globaal en verhouding tussen confederaties

Tabel 1 geeft een overzicht van de ledencijfers van het ABVV, de ACLVB en het ACV zoals bekendgemaakt door deze confederaties. Omdat de (meeste) leden van de jongerenorganisaties de ABVV-Kadetten en ACV-Enter een gratis lidmaatschap genieten, zijn ze niet opgenomen. Het ACLVB heeft eveneens een jongerenwerking (freeZbe), maar het aantal jonge leden is ongekend. Voor het ABVV worden de publiek bekendgemaakte en gecorrigeerde

Tabel 1.

Ledencijfers ABVV, ACLVB en ACV en hun aandeel (%), 2001-2010

	Ledencijfers					Aandeel (%) ^b		
	ABVV	ABVV ^a	ACLVB	ACV	Totaal ^b	ABVV	ACLVB	ACV
2001	1 240 396	1 113 069	227 657	1 490 072	2 830 795	39,3%	8,0%	52,6%
2002	1 278 227	1 147 016	232 823	1 504 394	2 884 233	39,8%	8,1%	52,2%
2003	1 301 017	1 167 467	233 654	1 525 707	2 926 828	39,9%	8,0%	52,1%
2004	1 333 971	1 197 038	237 444	1 542 007	2 976 489	40,2%	8,0%	51,8%
2005	1 353 369	1 214 445	251 512	1 548 275	3 014 232	40,3%	8,3%	51,4%
2006	1 394 725	1 251 556	258 756	1 557 544	3 067 855	40,8%	8,4%	50,8%
2007	1 409 538	1 264 848	265 309	1 574 232	3 104 387	40,7%	8,5%	50,7%
2008	1 428 062	1 281 471	266 200	1 583 924	3 131 595	40,9%	8,5%	50,6%
2009	1 453 180	1 304 010	268 455	1 598 014	3 170 479	41,1%	8,5%	50,4%
2010	1 475 463	1 324 006	274 308	1 607 018	3 205 332	41,3%	8,6%	50,1%

Noten: Exclusief ABVV-Kadetten en ACV-Enter.

a. Gecorrigeerd.

b. Gecorrigeerd voor het ABVV.

Bron: ABVV, ACLVB en ACV

ledencijfers vermeld. Het ABVV-ledental ligt dus in werkelijkheid lager en een schatting wordt in de derde kolom vermeld. Het totaalcijfer en het procentuele aandeel van de confederaties op de 'ledenmarkt' houdt enkel rekening met de gecorrigeerde ABVV-ledencijfers.

Uit tabel 1 blijkt dat alle confederaties een record-aantal leden tellen vandaag. Voor alle confederaties geldt dat ze ook blijven groeien, zelfs in crisistijd. Gemiddeld neemt het aantal vakbondsleden met 1,4% jaarlijks toe in de periode 2001-2010. Het ABVV (+1,9%) en de ACLVB (+2,1%) breiden bovengemiddeld uit. In bijna alle jaren is de ABVV-ledenaanwas hoger dan het globale jaargemiddelde; de toename van de ACLVB valt vooral op in 2005 – een gevolg van de goede uitslag bij de sociale verkiezingen in 2004? Ook al versterkt het ACV-ledental gemiddeld met 0,8% per jaar, het ACV moet dus wat syndicaal terrein prijsgeven. Dit is opmerkelijk. Een decennium geleden won het ACV nog steeds op de 'ledenmarkt' tegenover de andere confederaties (Vandaele, 2002), een trend die zich al inzette in het interbellum. Toch blijft het ACV zonder meer de grootste confederatie vandaag.

Geografische groeiverschillen

In welke provincie of gewest doet zich de belangrijkste ledengroei voor? Gedetailleerde geografische cijfers zijn beschikbaar voor het ABVV en ACV.

Voor deze laatste confederatie zijn er geen aparte ledengegevens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het arrondissement Halle-Vilvoorde; het aantal leden in het Vlaamse Gewest kan dus niet worden berekend. De provincies Vlaams- en Waals-Brabant worden daarom samengevoegd met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in tabel 2; dit komt dus overeen met de oude provincie Brabant.

Tabel 2 laat zien dat de ABVV-aanhang sterker groeit in elke provincie dan die van het ACV. Vooral in Limburg, West-Vlaanderen, Luxemburg en Oost-Vlaanderen is het verschil in de ledengroei opmerkelijk. In Henegouwen en Luik, traditionele bolwerken van de Waalse socialistische beweging, hinkt het ACV minder achterop. Ook in de oude provincie Brabant zijn de confederaties aan elkaar gewaagd. Het ACV tekent vooral ledenexpansie op in Namen, Henegouwen en Luik. Ook voor het ABVV is de provincie Namen een duidelijk win-gewest. Ondanks de Vlaamse ABVV-uitbreiding blijft het ACV zonneklaar de grootste confederatie in de Vlaamse provincies, terwijl het ABVV onbetwistbaar marktleider is in Henegouwen en Luik. In Luxemburg en Namen, maar vooral in Brabant, liggen de confederaties meer in balans met elkaar.

Beide confederaties tellen meer leden in Vlaanderen. In het ACV is de 'Vlaamse' dominantie uitgesproken: 62,9% van de leden behoort tot een Vlaams gewestelijk verbond (exclusief Halle-Vilvoorde) in 2010, maar dit percentage vertoont een dalende

Tabel 2.

Gemiddelde jaarlijkse groei (2001-2010) en leden in 2010 per provincie

	Jaarlijks gemiddelde groei (2001-2010)			Leden in 2010		
	ABVV	ACV	Vershil	ABVV	ABVV ^a	ACV
Brabant	2,1%	1,5%	0,6%	309 589	274 174	292 154
Antwerpen	2,2%	0,8%	1,4%	233 357	206 663	314 227
Limburg	2,9%	0,6%	2,3%	94 317	83 528	167 578
Oost-Vlaanderen	1,7%	0,1%	1,6%	155 660	137 854	254 910
West-Vlaanderen	2,1%	0,4%	1,7%	131 336	116 312	241 874
Henegouwen	2,3%	1,9%	0,4%	277 094	245 396	169 691
Luik	2,7%	1,8%	0,9%	205 390	181 895	133 878
Luxemburg	3,3%	1,7%	1,6%	36 399	32 235	29 819
Namen	3,7%	2,3%	1,4%	60 606	53 673	49 762

Noten: a. Gecorrigeerd.

Bron: ABVV en ACV

trend. De verbonden in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest (samen met Halle-Vilvoorde) en in de Waalse provincies vertegenwoordigen respectievelijk 11,8% en 25,3% van het ledenbestand in 2010. Het aandeel van beide regio's klimt gestaag in de ACV-rangen. In het ABVV zijn de leden uit de Vlaamse en Waalse provincies meer met elkaar in evenwicht. De Vlaamse en Waalse intergewestelijke afdelingen hebben respectievelijk een aandeel van 46,5% en 41,2% in 2010. De Brusselse intergewestelijke strandt dus op 12,3%. In het ABVV wint de Waalse intergewestelijke iets aan belang ten nadele van de andere intergewestelijken.

Verhouding tussen centrales en werknemerscategorieën

Welke centrales verliezen of winnen leden in de periode 2001-2010? In het ACV raakt vooral de arbeiderscentrale ACV-METEA leden kwijt (-20,1%). In ACV Bouw – Industrie & Energie, opnieuw een arbeiderscentrale, komen er nauwelijks leden bij (+0,3%). De Vlaamse en Waalse ACV-onderwijscentrales zien hun ledental nauwelijks schommelen. Verder tekenen alle andere ACV-centrales een matige tot stevige groei op. De stijging is het sterkst bij de bediende-centrales CNE (+30,7%) en LBC-NVK (+21,7%). ACV-Voeding en Diensten (+21,1%) volgt nipt op de derde plaats. Ook ACV-Openbare Diensten (+17,7%) en ACV-Transcom (+6,7%) trekken behoorlijk meer leden aan. De ledenconcentratie versterkt duidelijk in het ACV. In 2001 vertegenwoordigen de drie grootste ACV-centrales 46,3% van de leden. Tien jaar later organiseren de LBC-NVK, ACV Bouw – Industrie & Energie en ACV-Voeding en Diensten 51,5% van de leden. In het ABVV dikte de ledenconcentratie, die traditioneel hoog ligt, eveneens aan. De BBTK, de Algemene Centrale en het ACOD omvatten 73,6% van het ABVV-ledenbestand in 2010, terwijl dit percentage tien jaar eerder op 71,5% lag. Net zoals in het ACV is de ledenevolutie voor de 'zuivere' arbeiderscentrales in het ABVV ongunstig: beide metaalcentrales (-0,6%) lopen lichte ledenaverij op, maar het is vooral de centrale Textiel, Kleding en Diamant (-30,5%) die fors inbindt. De Belgische Transportarbeidersbond (+48,7%), de Centrale van de Voeding-Horeca-Diensten (+37,4%), de BBTK (+33,8%) en de Algemene Centrale (+23,5%) boeken een fikse ledenwinst. Het ACOD kent een relatief bescheiden vooruitgang (+9,5%).

De ledenevolutie van de centrales weerspiegelt zich ook min of meer in de ledenverschuivingen tussen de globale werknemerscategorieën. Hierbij moeten een aantal voorafgaande opmerkingen worden gemaakt. In de eerste plaats verdient de centrale ACV Transcom de aandacht. Deze centrale is het resultaat van een fusie in 2001 tussen de Christelijke Verwoerarbeiders en Diamantbewerker met de Christelijke Vakbond van Communicatiemiddelen en Cultuur. Bij aanvang van ACV Transcom vormden de werknemers die werken in de publieke sector een nipte meerderheid (52,2%). Vandaag is dit niet langer het geval en is er een licht overwicht van werknemers met een arbeidersstatuut. Een exact verloop van de verhouding is echter niet bekend. Om de aandelen van de werknemerscategorieën te berekenen, wordt het ACV Transcom-ledenbestand voor telkens de helft over de categorieën 'arbeiders' en 'ambtenaren' verdeeld sinds 2001. Andere fusiebewegingen in het ACV en de splitsing van de ABVV-metaalcentrale in 2006 hebben nauwelijks een impact op de verdeling over de categorieën. Verder is het analyseren van de ledenevolutie per werknemerscategorie een steeds heikelere klus. Vroegere fusies tussen centrales en onderlinge afspraken over het uitwisselen van leden tussen centrales hebben tot gevolg dat sommige centrales diverse categorieën van werknemers rekruteren en organiseren. Ten slotte valt het wettelijke onderscheid tussen de werknemerscategorieën niet *stricto sensu* samen met de syndicale opdeling.

Uit tabel 3 blijkt dat arbeiders nog steeds de meerderheid vormen in het ABVV en ACV, met een iets groter arbeidersaandeel in het ABVV. In beide confederaties neemt het arbeidersaandeel af ten voordele van de bedienden; meer dan één vierde van het ledenbestand bestaat uit bedienden. Verder krimpt het aandeel van de ambtenaren in het ABVV gestaag en blijft hun aandeel min of meer constant in het ACV. De verschuivingen tussen de werknemerscategorieën vertalen zich ook in de verhouding tussen vrouwen en mannen. In termen van ledenaantallen is de vakbond al lang niet meer een mannenbolwerk. De ACV-gegevens leren dat het percentage vrouwen zelfs toeneemt. In 2010 waren 45,5% van de ACV-leden vrouwen, terwijl dit cijfer 2,2 procentpunten lager lag in 2005. Wel blijven er grote verschillen bestaan tussen de centrales, die grotendeels de sectorale genderstructuur in de tewerkstelling weerspiegelen.

Tabel 3.

Aandelen van de werknemerscategorieën in het ABVV en ACV, 2001-2010

	ABVV			ACV		
	Arbeiders	Bedienden	Ambtenaren	Arbeiders	Bedienden	Ambtenaren
2001	53,0%	24,4%	22,6%	53,9%	25,9%	20,2%
2002	53,3%	24,4%	22,3%	53,1%	27,0%	19,9%
2003	53,0%	25,0%	22,0%	52,2%	27,6%	20,2%
2004	52,5%	25,7%	21,7%	51,7%	28,4%	19,9%
2005	52,5%	26,5%	21,0%	51,2%	28,6%	20,2%
2006	52,3%	26,2%	21,5%	50,9%	28,8%	20,4%
2007	52,4%	26,5%	21,1%	50,4%	29,1%	20,5%
2008	52,1%	26,8%	21,2%	50,1%	29,4%	20,4%
2009	52,0%	27,0%	21,0%	49,8%	29,7%	20,5%
2010	51,7%	27,5%	20,8%	49,6%	30,0%	20,5%

Bron: ABVV en ACV**Tabel 4.**

Raming 'passieve' vakbondsleden, 2001-2010

	Jongeren	Werklozen			(Brug)gepensioneerden		
	ACLVB	ABVV	ACLVB	ACV	ABVV	ACLVB	ACV
2001	3 415	208 700	33 263	228 551	120 314	25 314	211 872
2002	3 492	224 570	36 277	243 572	121 463	25 840	212 230
2003	3 505	240 738	38 173	258 593	123 140	25 981	215 889
2004	3 562	248 536	39 011	261 750	125 864	26 413	219 348
2005	3 773	252 729	39 271	262 864	126 626	27 751	224 786
2006	3 881	248 084	37 551	253 625	129 927	28 500	232 522
2007	3 980	235 434	34 623	236 588	131 603	29 212	232 666
2008	3 993	223 816	32 595	222 729	133 512	29 489	256 275
2009	4 027	233 850	35 191	234 985	135 880	29 798	210 850
2010	4 115	234 270	34 518	231 441	138 024	30 459	208 504

Bron: HKW, RSZ en RSZPPO; ABVV en ACV

Bijzondere ledencategorieën

Een focus op bijzondere ledencategorieën leert dat de 'jongerencentrales' van het ABVV en ACV succes kennen – zie figuur 1. Wel daalt het aantal aangeslotenen (min-25-jarigen, studenten en niet-vergoede werklozen) bij ACV Enter na 2007; in het ABVV stagneert het aantal in 2010. Het lidmaatschap van deze jongerencentrales is gratis. Jongeren kunnen zo 'proeven' van het vakbondsledenmaatschap en de werking van de vakbond leren kennen. Deze ervaringsgerichte aanpak is belangrijk, want de voordelen die een vakbond biedt, zijn niet altijd even goed

'zichtbaar' voor jongeren (Gomez et al., 2004). Net een gratis lidmaatschap kan dit verhelpen. Wat het ACV betreft, vermindert niettemin het globale aandeel van de min-25-jarigen in de centrales lichtjes. Hun aandeel lag op 10,0% van het totale ledenbestand in 2010, terwijl de jongeren goed waren voor 10,9% in 2005.²

Een bijzonderheid in België zijn de vele werklozen en (brug)gepensioneerden die de vakbonden in hun rangen tellen (tabel 4). De inbedding van de vakbonden in de zuilsubsidiërende verzorgingsstaat en specifiek hun rol in uitbetaling van de

werkloosheidsvergoedingen zijn een belangrijke verklaring hiervoor (Van Rie et al., 2011; Vandaele, 2006). Bijna 90% van de uitbetalingen van werkloosheidsvergoedingen gebeurt via de vakbonden. In 2010 richt slechts 11,6% van de werklozen zich tot het alternatief, de Hulpkas voor Werkloosheidsuitkeringen.³

Om het aantal werkloze en bruggepensioneerde leden te ramen, wordt gebruik gemaakt van de verdeling van de uitbetalingen van de Hulpkas en het reële aantal (economische) werklozen en bruggepensioneerden. Het aandeel gepensioneerde leden voor het ABVV (6,5%) is gebaseerd op interne gegevens voor 2010 en dit percentage wordt constant gehouden voor de vorige jaren. Via enquêtegegevens uit 2010 wordt het aandeel jongeren (1,5%) en gepensioneerde leden (9,0%) geschat voor het ACLVB; dit percentage wordt ook op de overige jaren toegepast (Faniel et al., 2011). Voor

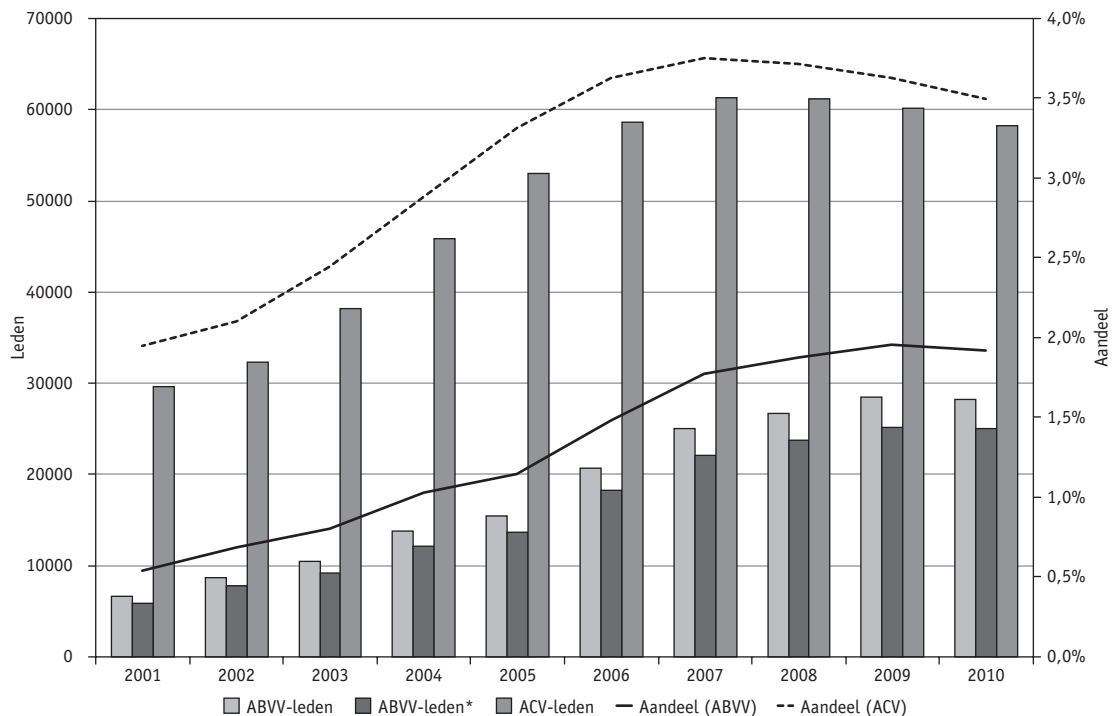
het ACV is het totale aantal 'passieve' leden publiek bekend vanaf 2005. Voor de overige jaren wordt dezelfde werkwijze als voor het ABVV en ACLVB aangewend. Het gemiddelde percentage ABVV-gepensioneerden voor de periode 2005-2010 bedraagt 10,5%. Dit percentage wordt benut voor het ramen van het aantal ACV-gepensioneerden in de periode 2001-2004. Globaal ligt het gemiddeld percentage 'passieve' leden op 31,1% in de periode 2001-2010.

De syndicalisatiegraad

De syndicalisatiegraad is de ratio van het aantal vakbondsleden op het potentiële aantal. Dit potentiële aantal slaat op de afhankelijke beroepsbevolking of de beroepsbevolking in loondienst. Werknemers met een zelfstandig statuut – werknemers met een statuut van zelfstandige, maar die in werkelijkheid onder het gezag van een werkgever

Figuur 1.

Aantal en aandeel van de jongerencentralen, 2001-2010

Noten: * Gecorrigeerd.

Bron: ABVV en ACV

staan – zijn dus niet opgenomen, ook al komen ze potentieel in aanmerking voor vakbondslidmaatschap. De afhankelijke beroepsbevolking is berekend via de administratieve gegevens aangeleverd door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten – het betreft een momentopname op telkens 30 juni. Ook werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, de oudere werklozen, werklozen met een bedrijfstoelage (voorheen: brugpensioneerden) en andere werklozen zijn potentiële vakbondsleden. Daarom worden ze bij de afhankelijke beroepsbevolking gevoegd. De deling tussen het aantal vakbondsleden inclusief de ‘passieve’ leden en de afhankelijke beroepsbevolking levert de brutosyndicalisatiegraad op. De nettosyndicalisatiegraad corrigeert voor het aantal ‘passieve’ leden. Beide syndicalisatiegraden houden geen rekening met de leden van de jongerenorganisaties van het ABVV en ACV. De nettosyndicalisatiegraad corrigeert ook voor het aantal jongeren in de ACLVB.

Tabel 5 laat zien dat de syndicalisatiegraad blijft toenemen in het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw, en dit ongeacht de berekeningswijze. De aangroei van de brutosyndicalisatiegraad verloopt quasi continu: enkel in 2003, 2005 en 2008 is er een lichte achteruitgang. De nettosyndicalisatiegraad ligt ongeveer twaalf procentpunten lager

dan de gecorrigeerde brutosyndicalisatiegraad, maar kent wel een snellere groei. Ten slotte kan ook de brutosyndicalisatiegraad voor de verschillende werknemerscategorieën worden berekend. Omdat de ACLVB-cijfers voor de werknemerscategorieën niet voor alle jaren beschikbaar zijn, ligt de brutosyndicalisatiegraad in realiteit iets hoger dan hier becijferd. De raming leert dat quasi alle arbeiders van alle Belgische gewesten verenigd zijn in een vakbond. De terugval in de jaren 2003-2005 is aan het ACV-ledenverlies toe te schrijven. Verder is wellicht één op de twee bedienden lid van een vakbond en is zeker meer dan de helft van de ambtenaren vakbondslid. De brutosyndicalisatiegraad voor de bedienden gaat er gestaag op vooruit, terwijl de syndicalisatiegraad voor de ambtenaren een beetje afneemt na 2007.

Besluit: de grote uitzondering

De Belgische vakbonds-aanhang en syndicalisatiegraden blijven groeien. Dit maakt België tot de uitzondering in Europa (Visser, 2011). In dit korte artikel is een grondige analyse uitgesloten, maar eerder onderzoek helpt ons aardig op weg om de blijvende ledenaanwas te interpreteren. Bovenal staan de Belgische vakbonden in voor de uitbetaling van werkloosheidsvergoedingen. Dit ‘Gents systeem’, genoemd naar de stad waar eind negentiende

Tabel 5.
Syndicalisatiegraad, 2001-2010

	Bruto	Bruto ^a	Netto ^a	Bruto arbeiders ^b	Bruto bedienden ^b	Bruto ambtenaren ^b
2001	71,6%	68,5%	56,9%	91,4%	44,9%	52,2%
2002	72,2%	69,1%	57,3%	93,3%	46,1%	51,5%
2003	72,1%	69,0%	57,0%	92,4%	46,3%	51,9%
2004	72,5%	69,3%	57,3%	91,4%	47,1%	52,1%
2005	72,5%	69,3%	57,1%	89,5%	46,8%	52,6%
2006	73,3%	70,1%	58,0%	89,8%	47,3%	53,6%
2007	73,9%	70,6%	58,9%	92,0%	47,6%	54,4%
2008	73,7%	70,4%	59,2%	90,9%	47,7%	54,3%
2009	74,5%	71,1%	60,1%	91,2%	48,2%	54,3%
2010	74,7%	71,3%	60,5%	90,2%	48,9%	54,2%

Noten: Exclusief ABVV-Kadetten en ACV-Enter.

a. Gecorrigeerd.

b. Gecorrigeerd, exclusief ACLVB.

Bron: RSZ en RSZPPO; ABVV, ACLVB en ACV

eeuw de eerste succesvolle private werkloosheidskassen zijn ontstaan, interageert ook met andere arbeidsinstituten en de economische conjunctuur. Om verschillen in de syndicalisatiegraad te verklaren, lijkt bijvoorbeeld de vakbonds aanwezigheid op de werkvloer in landen met een Gents systeem minder van tel (Ebbinghaus et al., 2011). Door het Gentse systeem heeft de socio-economische crisis (voorlopig) nauwelijks een negatieve invloed op het ledental.

Integendeel, ook een stijgende werkloosheid (in al zijn vormen) zorgt immers voor een ledenwinst, waar dit in landen zonder het Gentse systeem ledenverlies veroorzaakt. Het Gentse systeem zorgt ook voor een verzekerde instroom van jongeren. De uitbetaling van de inschakelingsuitkering (voorheen de 'wachtuitkering'), de uitkering waar afgestudeerden na de beroepsinschakelingstijd recht op hebben, gebeurt immers ook via de vakbonden (of de Hulpkas voor Werkloosheidsuitkeringen). Het Gentse systeem verklaart vooral ook waarom meer arbeiders, werknemers met een hoger risico op werkloosheid, dan bedienden lid zijn van een vakbond (Van Rie et al., 2011). De uitbreiding van de economische werkloosheid via de crisisschorsing voor bedienden maakt dat het werkloosheidsrisico ook voor hen is verhoogd sinds 2009. Ook hierdoor zal *ceteris paribus* de syndicalisatiegraad voor de bedienden waarschijnlijk verder stijgen.

Globaal is een van de belangrijkste verklaringen voor de ledenstabiliteit wellicht de duurzaamheid van de institutionele configuratie waarin de Belgische vakbonden gedijen. In vergelijking met vele andere Europese landen houden de instituties op de arbeidsmarkt die de ruil tussen loon en arbeid beïnvloeden, relatief stand. Zo blijft het algemeen verbindend verklaren van collectieve arbeidsovereenkomsten overeind, ook al wordt er recent strenger op toegezien. In landen zonder dit *erga omnes*-principe neigen werkgevers er toe om zich sterker tegen vakbonden te verweren. Verder blijven vakbonden ook aanwezig op de werkvloer, in het bijzonder in de grote bedrijven, waardoor de dienstverlening in de verf kan worden gezet en de norm tot vakbondslidmaatschap gemakkelijker kan worden afgedwongen. Waarschijnlijk draagt ook de syndicale premie – soms een aanzienlijke korting op de ledenbijdrage – bij tot de ledenstabiliteit (Liagre & Van Gyes, 2012). *Last but not least*

moet ook de vakbondsrekrutering en -actie zelf in rekening worden gebracht. Net de blijvende mobilisatiekracht van de vakbonden, in combinatie met hun institutionele inbedding, lijkt de hoge en stijgende syndicalisatiegraad te verklaren. Niet alleen uit ideologische overwegingen, maar ook door hun specifieke ledensamenstelling (jongeren, werklozen en (brug)gepensioneerden) houden Belgische vakbonden er een brede agenda op na. Tegelijkertijd toont de kritiek en negatieve commentaren op die mobilisatiekracht in de mainstreampers en media ook aan dat de syndicalisatiegraad slechts een graadmeter is voor vakbondsmacht (Faniel, 2012).

Kurt Vandaele

ETUI

Jean Faniel

CRISP

Noten

1. Hij past de coëfficiënt zelfs nog toe voor het ACV en de ACLVB na 2005.
2. Enquêtegegevens leren dat het percentage jongeren in ACLVB-rangen in 2010 op 1,5% ligt (Faniel et al., 2011).
3. De vakbonden beschikken over een gelijkaardige quasi-monopoliepositie in het stelsel voor de uitbetaling van premies voor brugpensioenen.

Bibliografie

- ACV, 2005. *Administratief verslag 2002-2005*. Brussel, ACV.
- Ebertzheim, R. 1959. *Les syndicats ouvriers en Belgique*. Liège: Bibliothèque de l'École supérieure de sciences commerciales et économiques de l'Université de Liège.
- Ebbinghaus, B., Göbel, C. & Koos, S. 2011. Social capital, 'Ghent' and workplace contexts matter: comparing union membership in Europe. *European Journal of Industrial Relations*, 17 (2), 107-124.
- Faniel, J. 2012. Crisis behind the figures? Belgian trade unions between strength, paralysis and revitalisation, *Management Revue*, 23 (1), 14-31.
- Faniel, J., Devos, C., Lannoo, S. & Mus, M., De leden van de ACLVB en hun vakbond. *Courrier hebdomadaire*, 2097-2098.
- Gomez, R., Gunderson, M. & Meltz, N. 2004. From playstations to workstations. Young workers and the experience-good model of union membership. In: A. Verma & T.A. Kochan (Eds.), *Unions in the 21st Century. An International Perspective*: 239-249. Houndmills: Palgrave Macmillan.

- Liagre, P. & Van Gyes, G. 2012. *Learning from an international outlier in union membership: explaining Belgian stable union density. Paper presented at IREC – ESA/RN 17 Joint Conference, Lisbon*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- Pasture, P. & Mampuy, J. 1990. *In de ban van het getal. Ledenanalyse van het ACV 1900-1990*. Leuven: Hoger Instituut Voor de Arbeid.
- Vandaele, K. 2002. De Belgische syndicalisatiegraad: opnieuw aan de betehand? *Over:Werk*, 12 (3), 157-162.
- Vandaele, K. 2006. A report from the homeland of the Ghent system: unemployment and union membership in Belgium. *Transfer*, 13 (4), 647-657.
- Van Rie, T., Marx, I. & Hermans J. 2011. Ghent revisited: unemployment insurance and union membership in Belgium and the Nordic countries. *European Journal of Industrial Relations*, 17 (2), 125-139.
- Visser, J. 2011. *ICTWSS: Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 34 countries between 1960 and 2010*. Amsterdam: AIAS.